OIKEUSMINISTERIÖ
JUSTITIEMINISTERIET

Kriminaalipolitiikka- ja rikosoikeusosasto
Rikosoikeusyksikkö

LsN Katariina Paakkanen

Lausunto

10.10.2022

HE 189/2022 vp

Oikeusministeriön lausunto lakivaliokunnalle: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sukupuolen vahvistamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi (HE 189/2022 vp)

Eduskunnan lakivaliokunta on pyytänyt oikeusministeriöltä lausuntoa luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi sukupuolen vahvistamisesta sekä siihen liittyvien lakien muuttamisesta.

Esityksen tavoitteena on vahvistaa henkilön itsemääräämisoikeutta erottamalla sukupuolen oikeudellinen vahvistaminen lääketieteellisistä tutkimuksista ja hoidoista. Hakemus sukupuolen vahvistamisesta perustuisi henkilön omaan selvitykseen koskien hänen sukupuolen kokemustaan. Oikeusministeriö toteaa, että esitys on kannatettava ja yhdenvertaisuutta edistävä.

Laki sukupuolen vahvistamisesta (lakiehdotus 1)

Oikeusministeriö toteaa, että se on ollut edustettuna lakia valmistelleessa työryhmässä ja esitetyt säännökset on valmisteltu tiiviissä yhteistyössä oikeusministeriön kanssa. Lakiin sisältyy sukupuolen vahvistamisen edellytyksiä ja hakemuksen käsittelyä koskevien säännösten lisäksi

Postiosoite
Postadress
Oikeusministeriö
PL 25
FI-00023 Valtioneuvosto
Finland

Käyntiosoite
Besöksadress
Eteläesplanadi 10
00130 Helsinki
Finland

Puhelin
Telefon
0295 16001
Internat.
+358 295 16001

Faksi
Fax
09 160 67730
Internat.
+358 9 160 67730

S-posti, internet
E-post, internet
kirjaamo.om@gov.fi
www.oikeusministerio.fi
www.justitieministeriet.fi

säännökset sukupuolen vahvistamisen oikeusvaikutuksista, mukaan lukien oikeusvaikutukset vanhemmuuteen ja vanhemmuusnimikkeisiin (äiti, isä).

Lain 4 §:ssä ehdotetut säännökset vanhemmuuteen liittyvistä oikeusvaikutuksista on laadittu 1.1.2023 voimaan tulevan vanhemmuuslain pohjalta. Säännös muodostaa johdonmukaisen kokonaisuuden vanhemmuuslain kanssa.

Ehdotetun lain 5 §:ssä säädettäisiin mahdollisuudesta muuttaa vanhemmuusnimike sukupuolen vahvistamisen yhteydessä tai sen jälkeen. Asia on erityisen merkityksellinen sukupuoltaan vahvistavalle, mutta myös hänen lapselleen. Joustava säännös mahdollistaa perheenjäsenten väliset keskustelut ennen nimikkeen muuttamista.

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain muuttamisesta ja laki vanhemmuuslain 68 §:n kumoamisesta (lakiehdotukset 9 ja 10)

Ehdotuksella lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan lain muuttamisesta pyritään varmistamaan, että vanhemmuusnimikkeen muuttamisella ei olisi aineellisoikeudellisia vaikutuksia lapsen asemaan. Ehdotus on perusteltu. Vanhemmuuslain 68 § tulee tarpeettomaksi, jos esitykseen sisältyvä ehdotus kotikuntalain 2 ja 6 a §:n muuttamisesta hyväksytään (lakiehdotus 8). Myös tältä osin esitys on asianmukainen.

Laki rikoslain muuttamisesta (lakiehdotus 11)

Esityksessä ehdotetaan muutoksia rikoslain (RL) 21 ja 22 lukuun. Ehdotuksen mukaan lapsensurmaa (RL 21:4) ja laitonta raskauden keskeyttämistä (RL 22:1 ja 2) sekä laitonta alkioon puuttumista (RL 22:3) koskeviin säännöksiin tehtäisiin muutokset, joilla säännökset muutettaisiin sukupuolineutraaleiksi. Säännösten soveltamisala ei siten olisi riippuvainen raskaana olevan tai synnyttäneen henkilön sukupuolesta. Vastaavia muutoksia tehtäisiin myös mainituissa säännöksissä viitattuun lakiin lääketieteellisestä tutkimuksesta (488/1999) sekä raskauden keskeyttämisestä annettuun lakiin (239/1970).

Jo nykyisin oikeudelliselta sukupuoleltaan mies voi tulla raskaaksi tai synnyttää lapsen. Esityksen myötä olisi selkeää, että mainittuja rikoslain säännöksiä voidaan soveltaa myös tilanteissa, joissa raskaana oleva tai synnyttänyt henkilö ei ole oikeudelliselta sukupuoleltaan nainen. Esityksen

voidaan siten katsoa parantavan ihmisten yhdenvertaisuuden sekä rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen toteutumista.

Laki vankeuslain muuttamisesta ja laki tutkintavankeuslain muuttamisesta (lakiehdotukset 12 ja 13)

Esityksessä ehdotetaan säännöksiä sukupuolen vahvistamisen huomioimisesta vankilan osastosijoittelussa. Vankeuslakiin ja tutkintavankeuslakiin ehdotetaan saman sisältöisiä säännöksiä. Ehdotukset on valmisteltu yhteistyössä oikeusministeriön ja Rikosseuraamuslaitoksen kanssa.

Vankeuslain ja tutkintavankeuslain mukaan miesvangit ja naisvangit tulee sijoittaa eri asuinosastoille. Lakeihin lisättäisiin säännökset sukupuolensa toiseksi vahvistaneen henkilön osastosijoittelusta. Esityksen pääsääntönä olisi, että osastosijoittelu tehdään henkilön vahvistetun sukupuolen mukaan. Kuten esityksessä on todettu, vankiloissa voi esiintyä tilanteita, joissa sukupuolensa toiseksi vahvistaneen henkilön tai muiden vankien turvallisuus edellyttää poikkeamista tästä pääsäännöstä. Tällaisissa tilanteissa vanki tai tutkintavanki voitaisiin poikkeuksellisesti sijoittaa vahvistetusta sukupuolesta poiketen.

Säännöksissä vahvistetun sukupuolen mukaisesta sijoittamisesta poikkeaminen olisi sidottu välttämättömyysedellytykseen, päätösvalta olisi tavanomaista osastosijoittelua korkeammalla tasolla ja päätöksiin olisi muutoksenhakuoikeus.

Esityksessä mainituista syistä oikeusministeriö pitää ehdotettuja säännöksiä vankilaolosuhteissa perusteltuina. Säännökset turvaisivat myös sukupuolensa toiseksi vahvistaneen oikeusturvan.

Oikeusministeriö pitää perusteltuna myös ehdotusta siitä, että vankeuslain ja tutkintavankeuslain tarkastamista koskeviin säännöksiin ei säädettäisi poikkeuksia, vaan niissä toimittaisiin aina henkilön vahvistetun sukupuolen mukaan. Toisin sanoen vankeuslain 16 luvun 9 §:ssä tarkoitetuissa tarkastuksissa tarkastuksen suorittavan henkilön tulisi olla vangin vahvistetun sukupuolen mukainen.

Oikeusministeriö kiinnittää vielä huomiota siihen, että esitystä valmisteltaessa arvioitiin sitä, vaikuttaako sukupuolen vahvistaminen toiseksi joihinkin muihinkin vankeuslain ja tutkintavankeuslain säännöksiin. Valmistelussa katsottiin, että osastosijoittelu ja tarkastussäännökset ovat ainoat säännökset, joissa on säädetty sukupuoleen liittyviä vaatimuksia. Muihin säännöksiin ei oikeusministeriön käsityksen mukaan liity vastaavia sääntelytarpeita.